

Neemt ouderparticipatie af?

Stand van zaken en tips voor scholen en ouderraden

*Marianne Overmaat
Marianne Boogaard*

Dit onderzoek is gefinancierd uit het budget dat het ministerie van OCW jaarlijks beschikbaar stelt aan de LPC ten behoeve van het Kortlopend Onderwijsonderzoek, dat uitgevoerd wordt op verzoek van het onderwijsveld.

Uitgave en verspreiding:

SCO-Kohnstamm Instituut

Wibautstraat 4, Postbus 94208, 1090 GE Amsterdam

Tel: 020-525.1201

<http://www.sco-kohnstaminstituut.uva.nl>

© Copyright SCO-Kohnstamm Instituut 2004

Inhoud

1	Inleiding en samenvatting	1
2	Opzet van het onderzoek	3
3	De uitkomsten van het onderzoek onder de directeuren	5
	3.1 Waarom vinden directeuren ouderparticipatie belangrijk	5
	3.2 Wat doen ouders en hoeveel tijd kost dat	6
	3.2.1 Medezeggenschapsraad, ouderraad en overblijven	6
	3.2.2 Hand- en spandiensten	6
	3.2.3 Onderwijsondersteunende activiteiten en hulp in de klas	7
4	De uitkomsten van het onderzoek onder de ouders	9
	4.1 Actieve ouders: wie zijn zij en wat doen zij	9
	4.2 Motieven van ouders	10
	4.3 Belangrijke voorwaarden en voorzieningen	11
5	Veranderingen in ouderparticipatie	13
	5.1 Mening van directeuren	13
	5.2 Vergelijking met vorig onderzoek	14
	5.3 Verband met betaald werk	14
6	Aandachtspunten voor het stimuleren van ouderparticipatie	17
	6.1 Tips	17
	6.2 Enkele inspirerende voorbeelden	18
	6.2.1 Klassenouders	19
	6.2.2 Doet-u-mee-boekje	20
	6.2.3 Informatieavonden/-ochtenden van de ouderraad	22
	6.2.4 Een database: oudernetwerk	23
	Literatuur	23

1. Inleiding en samenvatting

Ouderparticipatie is het deelnemen van ouders aan activiteiten binnen de school ten behoeve van de leerlingen. Ouderparticipatie kan verschillende vormen aannemen. Ouders kunnen lid zijn van de medezeggenschapsraad of de ouderraad of het overblijven helpen verzorgen. Dit zijn structurele activiteiten waarbij een beperkt aantal ouders betrokken is. Daarnaast neemt een veel groter aantal ouders deel aan een scala van activiteiten die deels georganiseerd worden door de ouderraad. Ouders helpen als begeleider bij sportdagen en schoolreisjes, bij de organisatie van festiviteiten rond sint en kerst, worden ingezet bij het niveaulezen, de luizencontroles en schoonmaakactiviteiten. Zonder ouders op school "zouden de krenten uit de pap verloren gaan", meldt één van de schooldirecteuren.

Ouderparticipatie is waardevol om een aantal redenen (vgl. OC&W 1996). Ouderparticipatie kan taakverlichting geven voor de school (*pragmatisch* motief) of helpen de opvoeding van school en ouders op een lijn te brengen (*pedagogisch* motief). Betrokkenheid van ouders kan het leerproces van kinderen ten goede komen (*onderwijspsychologisch* motief) en ouderparticipatie kan ook worden beschouwd als een vorm van democratisering en een middel tot culturele integratie (*maatschappelijk* motief).

In 1993 heeft op verzoek van de Vereniging voor Openbaar Onderwijs (VOO) een onderzoek plaatsgevonden naar ouderparticipatie in het basisonderwijs (Van der Meer & Mettes, 1993). Het accent van dat onderzoek lag op het in kaart brengen van de inzet van ouders. De belangrijkste vraag was: welk aantal uren per jaar besteden ouders besteedden aan met name informele dienstverlening op de school van hun kind(eren)? Omdat er nu, 10 jaar later, uit het onderwijsveld signalen klinken over een mogelijke terugloop van de ouderparticipatie, heeft de VOO, in het kader van het LPC kortlopend onderwijsonderzoek, verzocht om een nieuw onderzoek.

In dit nieuwe onderzoek is gekeken naar een eventueel teruglopende omvang van ouderparticipatie, maar ook naar mogelijke invloeden daarop. Is het beleid ten aanzien van ouderparticipatie op scholen veranderd? Wat is de invloed van toenemende deelname aan het arbeidsproces van vrouwen? Zijn er aanwijzingen dat de wijze van organiseren en begeleiden van ouderparticipatie een rol speelt?

Verder zijn de motieven van scholen én van ouders onder de loep genomen: welk belang hebben scholen bij ouderparticipatie? Wat is voor ouders de belangrijkste reden dat zij actief zijn op de school van hun kind? En welke voorwaarden of voorzieningen zijn belangrijk voor participerende ouders?

In het onderzoek is informatie verzameld bij zowel directies van scholen, als bij ouders die een actieve rol vervullen op de basisschool van hun kind(eren). Vooruitlopend op het verslag, vatten wij hier de belangrijkste uitkomsten samen.

Meer ouders, minder uren

Er zijn geen aanwijzingen dat ouderparticipatie in de vorm van deelname aan de medezeggenschapsraad en de ouderraad de laatste 10 jaar is afgenomen. Wél zijn er duidelijke aanwijzingen dat ouders minder deelnemen aan activiteiten op school. Zij besteden minder tijd aan het organiseren van festiviteiten en andere hand- en spandiensten en verrichten minder onderwijsondersteunende werkzaamheden. Het verlenen van hulp in de klas lijkt zelfs drastisch te zijn afgenomen. In 1993 bedroeg de schatting van de tijd die ouders, per school, gezamenlijk aan al deze activiteiten besteedden ongeveer 1100 uur op jaarbasis. In 2003 komen de directeuren op een schatting van gemiddeld 700 uur, ongeveer 64% van de vorige schatting. Op-

vallend gegevens is echter dat het aantal ouders dat op scholen actief is, juist iets is toegenomen. Naar schatting van de directeuren zijn er per school gemiddeld zo'n 58 actieve ouders, in 1993 waren dat er gemiddeld 52. Kennelijk wordt er minder werk verzet, met meer ouders.

Verklaringen voor de afname

Directeuren wijten de afname van de omvang van ouderparticipatie voornamelijk aan de toegenomen werkdruk onder ouders. De resultaten van het onderzoek onder ouders wijzen eveneens op een duidelijk verband met de omvang van betaald werk. Hoe omvangrijker de baan, hoe minder tijd de ouders besteden aan ouderparticipatie. Een deel van de afname van ouderparticipatie kan ook worden verklaard uit veranderingen in het onderwijs zelf. De schattingen over de tijd die door ouders jaarlijks wordt besteed aan les hulp bedraagt nog maar 37% van de schatting van tien jaar geleden. Dit lijkt samen te hangen met veranderende les- en instructiemethoden, waardoor de leerkrachten minder hulp nodig hebben, zoals het gebruik van een instructietafel en een grotere nadruk op zelfstandig werken door de leerlingen. Mogelijk speelt ook de aanstelling van onderwijs- en klassenassistenten een rol.

Motieven van ouders en scholen

Directeuren en ouders waren het opvallend eens over de voordelen van ouderparticipatie. Zonder ouderparticipatie lijkt het voor scholen niet goed mogelijk om de vele activiteiten te organiseren en uit te voeren die het leven voor de kinderen op school afwisselender en gezelliger maken. Zowel voor ouders als voor scholen staat dit motief voorop. Belangrijke bijkomende motieven voor *ouders* zijn het belang van het eigen kind en de mogelijkheid tot contact met andere ouders. Slechts een klein deel van de ouders neemt vooral deel om meer invloed te hebben op het onderwijs. Taakverlichting en het verkleinen van de afstand tussen school en thuis zijn voor *scholen* belangrijke bijkomende motieven.

Communicatie en informatie

Actieve ouders vinden het heel belangrijk dat er een leuke, enthousiaste groep ouders is om samen de klussen mee te klaren én dat er waardering is van de school voor hun inzet. Op een groot deel van de scholen is daarvan ook sprake. Daarnaast hechten ouders veel waarde aan goede informatie over regels en afspraken in het omgaan met kinderen. Aan die voorwaarde wordt echter lang niet altijd voldaan. Op meer dan de helft van de scholen is daar volgens de ouders onduidelijkheid over. Ook hebben de ouders meer behoefte aan informatie over praktische zaken dan er op de meeste scholen aanwezig is, bijvoorbeeld over de functie, de taken en de bevoegdheden van de ouderraad.

Werving en organisatie

Om de ouderparticipatie op peil te houden, ligt vooral verbetering van de werving en de organisatie voor de hand. Op veel scholen lijkt de werving van participerende ouders weinig systematisch te gebeuren. Vaak wordt per activiteit bekeken welke ouders het best kunnen worden gevraagd. Van een systematische inventarisatie aan het begin van het jaar van wie wat zou kunnen en willen, is op de meeste scholen geen sprake. Ook worden activiteiten lang niet altijd tijdig aangekondigd, wat vooral de deelname van werkende ouders bemoeilijkt. Naast werving van ouders voor losse activiteiten, lijkt het verstandig de groep ouders uit te breiden die helpt de verschillende activiteiten te organiseren en de taak van de ouderraad te verlichten. Dit kunnen ouders zijn die de organisatie van een commissie of werkgroep op zich nemen of klassenouders. Deze ouders kunnen als aanspreekpunt dienen voor de grotere groep ouders die bereid is incidenteel te participeren, maar die niet precies weten wat, wanneer en hoe.

2. Opzet van het onderzoek

Het onderzoek is uitgevoerd onder 879 scholen voor openbaar basisonderwijs. Directeuren van scholen met wie de VOO per e-mail actief contact onderhoudt, zijn benaderd met de vraag een internet-enquête in te vullen. Deze scholen ontvingen bovendien drie schriftelijke vragenlijsten met het verzoek deze te geven aan ouders die voldoen aan één (of meer) van de volgende kenmerken:

1. lid zijn van de ouderraad
2. lid zijn van de medezeggenschapsraad
3. regelmatig deelnemen aan hand- en spandiensten of andere activiteiten.

De internet-enquête voor de directeur en de vragenlijst voor de ouders hadden een elkaar aanvullende inhoud.

Wij ontvingen van 108 scholen een ingevulde internet-enquête. Van 257 scholen kregen wij één of meer schriftelijke vragenlijsten terug, ingevuld door in totaal 591 ouders. Dat is een respons van 22,4% van de vragenlijsten die naar de scholen zijn verstuurd voor verdere verspreiding onder actieve ouders. Met name de respons onder de directeuren is laag met slechts 12,3%. Dit heeft in de eerste plaats te maken met het tijdstip waarop het onderzoek plaatsvond (eind mei), een periode waarin het schooljaar wordt afgerond. Mogelijk heeft ook onbekendheid met de digitale vorm van de enquête een rol gespeeld.

De scholen waarvan de directeuren de internet-enquête invulden, bleken ondanks de lage respons, representatief te zijn voor de scholen in Nederland wanneer we letten op de samenstelling van de schoolpopulatie en de urbanisatiegraad. Scholen uit de stedelijke gebieden zijn in de responsgroep iets oververtegenwoordigd vergeleken met de scholen uit de meer landelijke gebieden. En de gemiddelde schoolscore (een maat voor het percentage achterstandsleerlingen) iets boven het landelijk gemiddelde.

3. De uitkomsten van het onderzoek onder directeuren

Wij vroegen de directeuren naar hun kijk op ouderparticipatie op hun eigen school. Wat zijn voor directeuren de belangrijkste motieven voor ouderparticipatie? Hoeveel ouders zetten zich actief in? Welk soort activiteiten verrichten die ouders? En hoeveel tijd investeren die ouders daarin?

3.1 Waarom vinden directeuren ouderparticipatie belangrijk

Wat is voor de directeuren uit het onderzoek het belang van ouderparticipatie? In de vragenlijst konden directeuren zich uitspreken over de motieven die op hún school een rol spelen. Zij konden daarbij kiezen uit drie antwoorden: 1=dit speelt niet of nauwelijks mee; 2=dit speelt duidelijk mee; 3=dit is een heel belangrijk motief. Onderstaande tabel bevat het percentage schoolleiders voor wie het genoemde motief *heel belangrijk* is.

Er is één (pragmatisch) motief dat eruit springt: de mogelijkheid meer activiteiten te organiseren voor de kinderen. Voor driekwart van de directeuren is dit een heel belangrijk doel van ouderparticipatie. Van de overige motieven voor ouderparticipatie vindt ruimt 40% van de directeuren ook 'verkleining van de kloof tussen thuis en school' en 'taakverlichting voor school en leerkrachten' heel belangrijk. Ongeveer een vijfde deel van de directeuren geeft daarnaast meer pedagogisch of maatschappelijk georiënteerde motieven aan als heel belangrijk. Het gaat dan om motieven als: 'overeenstemming over de pedagogische aanpak van de school', 'het bevorderen van emancipatie en integratie' en 'meer individuele aandacht voor de kinderen'.

Tabel 1. Percentage directeuren waarvoor genoemd motief 'heel belangrijk' is

	dit een heel belangrijk motief
1. Ouderparticipatie maakt het voor de school mogelijk meer activiteiten te organiseren	75 %
2. Ouderparticipatie verkleint voor de kinderen de kloof tussen thuis en school	42 %
3. Ouderparticipatie betekent een taakverlichting voor de school en de leerkrachten	41 %
4. Ouderparticipatie maakt het gemakkelijker met de ouders op één lijn te komen over de pedagogische aanpak	24 %
5. Ouderparticipatie bevordert de emancipatie en/of culturele integratie	21 %
6. Ouderparticipatie betekent meer individuele aandacht voor de kinderen	20 %
7. Ouderparticipatie geeft ouders meer zeggenschap over het onderwijs aan hun kinderen	9 %

De verschillende motieven komen ook naar voren in de aanvullingen van de volgende zin die de directeuren kregen voorgelegd: "*Als er geen ouders op school zouden meewerken, dan.....*"

Een groot deel van de aanvullingen had betrekking op het eerste motief, bijvoorbeeld:

- * *zou er geen ruimte zijn voor alle activiteiten die geur en kleur aan de school geven.*
- * *kunnen veel waardevolle activiteiten niet meer plaatsvinden*
- * *zou een aantal zaken nooit geregeld kunnen worden*
- * *zou het hier een dooie boel worden waarbij kinderen veel te kort komen*

Maar ook andere motieven klinken door, bijvoorbeeld:

- * *stonden we er helemáál alleen voor.*
- * *zou dat nadelige invloeden hebben op de kwaliteit van het onderwijs*
- * *gaat dat ten koste van de betrokkenheid, waar we zoveel waarde aan hechten.*
- * *zouden wij als team geen zicht hebben op wat ouders belangrijk vinden op onze school.*

3.2 Wat doen ouders en hoeveel tijd kost dat

Ouderparticipatie kan verschillende vormen aannemen. Ouders kunnen bijvoorbeeld lid zijn van de medezeggenschapsraad of de ouderraad of helpen het overblijven te verzorgen. Dit zijn structurele activiteiten waarbij een beperkt aantal ouders betrokken is. Daarnaast neemt een veel groter aantal ouders deel aan een scala van activiteiten dat deels georganiseerd wordt door de ouderraad. Deze activiteiten kunnen worden ingedeeld in drie categorieën:

1. hand- en spandiensten
2. onderwijsondersteunende activiteiten buiten de klas
3. hulp tijdens (en rondom) de lessen.

3.2.1 Medezeggenschapsraad, ouderraad en overblijven

Een medezeggenschapsraad is op scholen verplicht en is ook (op één uitzondering na) op alle scholen in het onderzoek aanwezig. Deze raad vergadert volgens opgave van de directeuren gemiddeld (ruim) zeven keer per jaar ongeveer twee uur. De oudergeleding telt gemiddeld vier zetels. Op het moment waarop de directeuren de vragenlijst invulden was 10% van die zetels niet bezet.

Vrijwel alle scholen (94%) uit het onderzoek kennen ook een ouderraad. Deze raad vergadert gemiddeld acht keer per jaar bijna twee en een half uur. Op 85% van de scholen uit het onderzoek wordt het overblijven geheel of gedeeltelijk door ouders verzorgd. Gemiddeld zijn daar ruim negen ouders bij betrokken.

De ouders zorgen veelal zelf voor het inwerken en begeleiden van nieuwe leden van de medezeggenschapsraad en ouderraad. Het team is daar soms, maar lang niet altijd, bij betrokken, zoals tabel 2 laat zien. Er worden voor leden van de medezeggenschapsraad en ouderraad en voor overblijfouders (landelijke) cursussen georganiseerd. De directeuren geven aan dat daarvan, vooral door nieuwe leden van de ouderraad, slechts zelden gebruik wordt gemaakt. Overblijfouders en leden van de medezeggenschapsraad volgen vaker cursussen, maar er zijn maar weinig scholen waar dit vaak of altijd het geval is.

Tabel 2. Inwerking nieuwe leden. Percentage scholen waarop genoemde vorm van inwerken voorkomt

		medezeggenschapsraad		ouderraad		overblijven	
		soms	vaak/altijd	soms	vaak/altijd	soms	vaak/altijd
*	begeleiding door teamleden	42%	14%	29%	4%	16%	5%
*	begeleiding door ouders	36%	62%	20%	78%	19%	73%
*	cursussen	52%	15%	18%	2%	37%	26%

3.2.2 Hand- en spandiensten

Een belangrijk deel van de ouderparticipatie bestaat uit hand- en spandiensten. In de vragenlijst werden zeven verschillende hand- en spandiensten genoemd. We vroegen de directeuren per activiteit in te schatten hoeveel ouders daaraan meewerken.

Bij activiteiten als schoolreisjes, sportdagen, werkweken en het organiseren van festiviteiten worden de meeste ouders gemobiliseerd. Ook bij het begeleiden en toezicht houden op leerlingen zijn veel ouders betrokken. Minder ouders helpen bij het opknappen van klusjes of het maken van speelmateriaal en gemiddeld kunnen scholen beschikken over één ouder die behulpzaam is bij (school)administratieve zaken.

Het totaal aantal uren dat de ouders het vorig schooljaar aan deze hand- en spandiensten besteedden, schatten de directeuren gemiddeld op 390 uur.

Tabel 3 Hand en spandiensten. Gemiddeld aantal ouders.

	gemiddeld aantal ouders per activiteit
1. Hulp bij schoolreisjes, sportdagen, werkweek en dergelijke	32
2. Organiseren van festiviteiten	30
3. Begeleiden van en toezicht houden op leerlingen (bijvoorbeeld tijdens pauzes, bij oversteken of de tocht naar het zwembad of de gymzaal)	13
4. Klusjes opknappen aan school of schoolplein	8
5. Maken van speelmateriaal en dergelijke, repareren van schoolboeken	4
6. Hulp bij (school)administratieve zaken	1

De mogelijkheid de lijst aan te vullen met hand- en spandiensten die ouders verder nog verrichten, leverde vooral activiteiten op die een meer concrete vorm zijn van de activiteiten die al waren genoemd. Bijvoorbeeld:

- * *hulp bij sportdag en introductiekampen*
- * *vervoer naar activiteiten*
- * *kascontrole*
- * *brigadieren*

Daarnaast werd *luizencontrole* opvallend vaak genoemd. Ook is er een (beperkt) aantal scholen waarop ouders kennelijk helpen de vervuiling de baas te blijven:

- * *ramen lappen, poetsen*
- * *zomerschoonmaak*
- * *schuur opruimen*
- * *schoolplein vegen*

3.2.3 Onderwijsondersteunende activiteiten en hulp in de klas

In de vragenlijst werden vijf verschillende onderwijsondersteunende activiteiten genoemd. Het geschatte aantal ouders per activiteit, loopt uiteen van zeven ouders die betrokken zijn bij de organisatie van bijvoorbeeld ouderavonden, tot een ouder die help bij het maken van leerlingmaterialen. Verder werken er zo'n drie ouders mee in de schoolbibliotheek, en twee aan het samenstellen van een schoolkrant.

Naar schatting besteedden de ouders vorig schooljaar gemiddeld 165 uur aan onderwijsondersteunende activiteiten buiten de klas.

Tabel 4. Onderwijsondersteunende activiteiten buiten de klas. Gemiddeld aantal ouders.

	gemiddeld aantal ouders per activiteit
1. Organisatie van ouder- of kijkavond, voorlichting aan andere ouders	7
2. Werkzaamheden ten behoeve van een documentatiecentrum of schoolbibliotheek	3
3. Meewerken aan de inhoud van een schoolkrant	2
4. Vervaardiging van leerlingmateriaal	1
5. Werkzaamheden ten behoeve van computerbeheer e.d.	2

Onderwijsondersteunende werkzaamheden (buiten de klas), eisen minder inzet van ouders dan hand- en spandiensten. Veel ouders worden ingeschakeld bij voorlichtingsavonden voor andere ouders, een activiteit die hier gerekend wordt tot onderwijsondersteunende werkzaamheden.

den, maar daar minder duidelijk toe hoort dan bijvoorbeeld werkzaamheden ten behoeve van een documentatiecentrum of schoolbibliotheek. Aanvullingen waren bijvoorbeeld:

- * *verzorgen website; bijhouden website-PR*
- * *foto's maken; opnemen t.v.*
- * *ICT-werkgroep*

Bij de hulp tijdens (en rondom) lessen werden zes activiteiten genoemd in de vragenlijst. Het geschatte aantal actieve ouders per activiteit ziet u hieronder. De hulp tijdens lessen heeft voor een groot deel betrekking op assistentie bij het werken in niveaugroepjes. Waarschijnlijk gaat het hierbij vooral om 'leesouders'. Gemiddeld zijn er negen ouders die de leerkracht hierbij ondersteunen. Assistentie tijdens creatieve vakken komt op de tweede plaats met gemiddeld zo'n zes ouders per school. De laatste twee activiteiten (correctiewerk & lesvoorbereiding) zijn samengevoegd omdat zij samen gemiddeld één ouder opleveren. In totaal besteedden ouders in het afgelopen schooljaar 143 uur aan leshulp.

Tabel 5. Hulp tijdens en rondom lessen. Gemiddeld aantal ouders.

	gemiddeld aantal ouders per activiteit
1. Assistentie bij niveaugroepjes: lezen, rekenen, etc.	9
2. Assistentie bij beeldende/expressieve vakken: muziek, tekenen, handenarbeid, handwerken	6
3. Assistentie bij/geven van lessen over speciale onderwerpen	3
4. Assistentie bij lessen waarin leerlingen op de computer werken	2
5. Hulp bij correctiewerk, helpen bij het plannen en voorbereiden van lessen remedial teaching, huiswerkbegeleiding	1

Bij de aanvullingen werd het 'begeleiden van individuele leerlingen' het vrij vaak genoemd. Daarnaast onder meer:

- * *werken met hoogbegaafden*
- * *noodhulp*
- * *buitenlandse leerlingen aanspreekbaar maken.*
- * *taal en rekenspelletjes*
- * *werkstukken en spreekbeurten*

4. De uitkomsten van het onderzoek onder de ouders

Om ouderparticipatie te kunnen belichten vanuit de kant van de ouders, werden ook actieve ouders benaderd. Wie zijn zij en wat doen zij? Wat zijn hun motieven om actief te zijn op de school van hun kinderen? Wat zijn voor hen belangrijke voorwaarden om te (blijven) deelnemen? En wat is het verband tussen hun inzet voor de school en de eventuele omvang van hun betaalde werk?

4.1 Actieve ouders: wie zijn zij en wat doen zij

De ouders die de vragenlijst hebben ingevuld, zijn niet representatief voor alle ouders in Nederland. Zij behoren tot de meest actieve groep: veelal zijn zij lid van de ouderraad of medezeggenschapsraad en de meesten van hen nemen deel aan veelsoortige activiteiten. Hun taalvaardigheid in het Nederlands is bovendien voldoende om de (toch nogal) uitgebreide vragenlijst te kunnen invullen.

Het grootste deel (86%) van deze actieve ouders bestaat uit vrouwen en 24% van hen heeft een betaalde baan van meer dan 24 uur per week. De kleine groep actieve vaders onderscheidt zich in een aantal opzichten van de actieve moeders. De vaders zijn vaker hoog opgeleid, hebben een omvangrijker baan en nemen relatief vaak deel aan de medezeggenschapsraad. Vaders zijn beduidend minder vaak actief in de ouderraad. Ook zijn zij percentueel minder vaak betrokken bij het overblijven en de overige activiteiten. Met name hulp in de klas wordt zelden door vaders gegeven.

Tabel 6. Gegevens van de ouders die de vragenlijst invulden. Apart voor mannen en vrouwen.

	vrouwen (n=506)		mannen (n=83)	
hoger onderwijs (hbo, universiteit)	166	33 %	59	71 %
meer dan 24 uur betaald werk	67	13 %	75	90 %
deelname aan medezeggenschapsraad	133	26 %	63	76 %
deelname aan ouderraad	232	46 %	23	28 %
deelname aan overblijven	120	24 %	6	7 %
deelname aan hand- en spandiensten	473	94%	62	75%
deelname aan onderwijsondersteuning buiten de klas	309	61%	35	42%
deelname aan leshulp	283	56%	11	13%

Gemiddeld besteedden deze ouders vorig jaar naar schatting 63 uur aan activiteiten (hand- en spandiensten, onderwijsondersteuning en leshulp samen). Kennelijk besteedt een kleine groep ouders veel tijd aan ouderparticipatie en gaat het bij een veel grotere groep ouders om een heel beperkte inzet.

Naar schatting van de directeuren in dit onderzoek kost het lidmaatschap van de medezeggenschapsraad een ouder gemiddeld 15 uur per jaar (7.2 vergaderingen van 2.1 uur) en lidmaatschap van de ouderraad gemiddeld 19 uur (8 vergaderingen van 2.4 uur). Wanneer we deze tijd optellen bij de tijd die ouders aan de overige activiteiten besteden, komen we voor de ouders die de vragenlijst invulden op gemiddeld ruim 75 uur op jaarbasis. De tijd voor het bieden van assistentie tijdens het overblijven is daarin niet meegerekend.

4.2 Motieven van ouders

De groep ouders die de vragenlijst heeft ingevuld steekt veel tijd in ouderparticipatie. Wat zijn daarbij hun drijfveren? En wat vinden zij belangrijk voor actieve ouders? Zijn voorzieningen en voorwaarden die voor actieve ouders belangrijk zijn ook op scholen aanwezig?

Ouders kunnen uiteenlopende redenen hebben om actief te zijn op de school van hun kind(eren). Tabel 11 bevat een groot aantal mogelijke motieven en het percentage ouders dat het betreffende motief 'heel belangrijk' vindt.

In het algemeen blijken ouders toch vooral actief om daarmee leuke activiteiten voor de kinderen mogelijk te maken en bij te dragen aan een gezellige sfeer op school. Ook het belang van de eigen kinderen speelt vaak een rol, evenals de mogelijkheid tot contact met andere ouders en kinderen.

Er is een kleine groep ouders die deelneemt (mede) om wat meer invloed te hebben op het onderwijs of de gang van zaken op school. Deze groep is vaak lid van de ouderraad of (nog vaker) van de medezeggenschapsraad. Maar ook de leden van de ouderraad en medezeggenschapsraad geven aan dat zij toch vooral actief op school zijn om leuke activiteiten voor de kinderen mogelijk te maken.

Tabel 7. Motieven van ouders. Percentage ouders voor wie genoemd motief 'heel belangrijk is'.

Ik ben actief op school ...	dit is een heel belangrijke reden
1. om leuke activiteiten voor de kinderen mogelijk te maken	64 %
2. om bij te dragen aan een gezellige sfeer op school	51 %
3. omdat het goed is voor mijn kind(eren) als ik contact heb met de school	49 %
4. omdat ik het prettig vind contact te hebben met andere ouders en/of kinderen	44 %
5. om te zorgen voor (nog) beter onderwijs	35 %
6. omdat mijn kinderen het leuk vinden als ik op school meehelp	34 %
7. omdat ik het een zinvolle tijdsbesteding vind	29 %
8. omdat de leerkrachten niet alles zelf kunnen doen	24 %
9. om meer individuele aandacht bij het leren mogelijk te maken	19 %
10. omdat ik dan weet hoe de leerkrachten met de kinderen omgaan	18 %
11. omdat ik er nieuwe dingen van leer	18 %
12. om wat meer invloed te hebben op de praktische gang van zaken op school	17 %
13. om wat meer invloed te hebben op het onderwijs van mijn kind(eren)	14 %

Evenals de directeuren, vulden ook de ouders de zin aan: "*Als er geen ouders op school zouden meewerken, dan*":

- * ...zouden ontzettend veel leuke, feestelijke en leerzame projecten voor de kinderen, niet uitvoerbaar zijn
- * ... is de school als een boterham zonder beleg
- * ...zou het een behoorlijk saaie boel zijn, omdat de leerkrachten hun aandacht hard nodig hebben voor de leeractiviteiten

Daarnaast hebben ouders, evenals de directeuren, oog voor de werkdruk onder leerkrachten:

- * ... komen leerkrachten handen en voeten tekort
- * ... raken de leerkrachten overspannen
- * ... zouden veel activiteiten niet meer doorgaan want een leraar is ook maar een mens
- * ... zou het onderwijs instorten want alleen met de middelen uit Den Haag komen we er niet

Een aantal ouders benadrukt bovendien het belang van contact tussen ouders en leerkrachten als het gaat om de opvoeding van kinderen en de sociale functie van de school in een buurt, met uitspraken als:

- * mis je de wisselwerking in de driehoek tussen ouder, school en kind
- * ... zou er geen contact zijn tussen ouders en leerkrachten! En dat is heel belangrijk
- * is de school niet de gemeenschap van ouders, kinderen en leerkrachten die het moet zijn
- * ... zou de school niet naar behoren kunnen functioneren. Als je als ouder betrokken bent bij je kind, is betrokkenheid bij de school vanzelfsprekend en zeer stimulerend

De beste samenvatting wordt wellicht gegeven door de ouder die schrijft: *"Als er geen ouders op school zouden meewerken, dan mist iedereen iets: de ouders betrokkenheid, de leerkrachten hulp, de kinderen een leuke tijd!"*

Tussen de opleiding van de ouders en hun motieven om deel te nemen aan activiteiten op school vinden we geen verband. Uit de vragenlijsten komt echter wel een verband met de werkomvang naar voren. Ouders die relatief veel werken geven minder vaak sociale motieven (zoals: contact met andere ouders en kinderen) als 'belangrijk' motief aan dan andere ouders. Invloed op het onderwijs en de gang van zaken op school scoren bij deze groep ouders juist hoger dan bij ouders die minder uren betaald werk verrichten.

4.3 Belangrijke voorwaarden en voorzieningen

Op sommige scholen is het voor ouders prettiger om actief te zijn dan op andere scholen. Heel belangrijk blijkt dat er een leuke, enthousiaste groep actieve ouders is en dat de school waardering toont voor de inzet. Maar naast deze belangrijke voorwaarden zijn ook meer praktische zaken van belang, vooral informatie over regels en afspraken in het omgaan met kinderen. Wanneer dat ontbreekt, weten ouders niet goed wat er van hen wordt verwacht en hoe ze moeten reageren.

De ouders kregen een lijst van 21 voorwaarden en voorzieningen voorgelegd. Zij gaven daarbij aan 1) hoe belangrijk zij deze voorwaarde of voorziening vonden en 2) of deze voorwaarde of voorziening ook op school aanwezig is. De combinatie van beide antwoorden laat zien dat aan belangrijke voorwaarden en voorzieningen voor ouders (nog) niet altijd wordt voldaan.

De waardering door de school -die voor de meeste ouders (72%) heel belangrijk is- wordt door het merendeel (72%) ook ervaren. Anders ligt dat met informatie over regels en afspraken in het omgaan met kinderen. Dat wordt door ruim 80% als heel belangrijk ervaren, maar is in nog niet de helft van de gevallen (47%) duidelijk aanwezig. Met name ouders met een omvangrijke baan, geven aan dat het belangrijk is dat activiteiten ruim van tevoren worden aangekondigd. Toch is dit volgens minder dan de helft van de ouders (47%) op hun school ook duidelijk het geval. Verder kan in het algemeen worden gesteld dat ouders behoefte hebben aan meer informatie over allerlei zaken dan er op de scholen aanwezig is: over de taken en bevoegdheden van de ouderraad, over onderwerpen uit de medezeggenschapsraad, over hoe kinderen leren lezen en rekenen, en over een stappenplan voor het organiseren van evenementen als sportdagen of ouderavonden.

Tabel 8. Top-10 van belangrijke voorwaarden en voorzieningen. Belangrijkheid en aanwezigheid

In volgorde van belangrijkheid	heel belangrijk %	duidelijk aanwezig %
1. een leuke, enthousiaste groep actieve ouders	90.0	67.9
2. informatie over regels en afspraken in het omgaan met kinderen	80.5	46.9
3. informatie over de functie, de taken en de bevoegdheden van de oudererraad	72.8	54.7
4. waardering van de inzet van de ouders door de school	71.6	72.4
5. informatie over onderwerpen die in de MR besproken worden	71.1	49.4
6. ouders wordt ruim van tevoren gevraagd iets te doen	70.9	46.7
7. informatie over leren lezen en/of rekenen	70.2	49.1
8. een stappenplan voor het organiseren van grote activiteiten zoals een sportdag	66.8	46.5
9. begeleiding van de ouderactiviteiten door de school	56.9	55.7
10. een stappenplan voor het organiseren van een ouderavond	53.8	37.9

5. Veranderingen in ouderparticipatie

De indruk bestaat dat ouderparticipatie de laatste jaren aan het afnemen is. Of dit klopt, is op twee manieren nagegaan: door de vraag rechtstreeks aan de directeuren voor te leggen en door een vergelijking te maken naar de tijdsbesteding van ouders op school in 1993 en 2003.

5.1 De mening van directeuren

Delen de directeuren uit het onderzoek de indruk dat ouderparticipatie afneemt? Hoe zit dat op hun school? Hoewel volgens een flink deel (ruim 40%) van de schoolleiders de ouderparticipatie de afgelopen tien jaar op hun eigen school is afgenomen, is naar de ervaring van andere directeuren de ouderparticipatie in grote lijnen hetzelfde gebleven of zelfs toegenomen. Een kleine minderheid vindt dat ouderparticipatie niet zozeer is veranderd in omvang, maar vooral in vorm. Al met al overtreft de afname inderdaad de toename.

Tabel 9. Ontwikkelingen in ouderparticipatie

	percentage
• afgenomen	42 %
• in grote lijnen hetzelfde gebleven	31 %
• toegenomen	19 %
• niet zozeer toe- of afgenomen, maar vooral anders geworden	8 %

Op scholen waar sprake is van afname, wordt de tijd die ouders beschikbaar hebben, als verreweg de belangrijkste oorzaak aangewezen. Sommige directeuren lichten dit verder toe:

- * *hun privé-leven is veel drukker geworden, waardoor ze geen tijd overhouden om zich voor de school in te zetten*
- * *tweeverdieners hebben amper tijd*

Sommige directeuren zijn van mening dat ouders ook minder geïnteresseerd zijn:

- * *men wil geen onbetaald werk meer verrichten*
- * *ouders voelen zich niet meer zo verantwoordelijk voor de school en zijn niet meer zo betrokken om hand- en span diensten voor de school te verrichten*

Ruim de helft van de directeuren geeft bovendien aan dat verandering in de schoolpopulatie op hun school een duidelijke rol speelt: een deel van de kinderen heeft een andere gezinsachtergrond dan 10 jaar geleden. Ook die ontwikkeling kan leiden tot een toe- of afname, dan wel een veranderde vorm van ouderparticipatie.

Op ongeveer de helft van de scholen is sprake van een actief beleid om afname van ouderparticipatie tegen te gaan. Op deze scholen is men ouders actiever gaan werven en krijgen de ouders ook meer begeleiding. Dit wordt toegelicht met opmerkingen als:

- * *betere organisatie en coördinatie*
- * *ouderkamers; koffiebijeenkomsten*
- * *aanbod cursussen*
- * *komst oudercontactpersoon*

Een klein deel van de scholen (ongeveer 10%) is terughoudender geworden ten aanzien van ouderparticipatie. Directeuren lichten dit toe met uitspraken als:

- * *wij willen de organisatie minder afhankelijk maken van ouders*

- * *wij willen minder ouders in de klas.*
- * *we dienen rekening te houden met verminderde ouderparticipatie en organiseren daarom alles zodanig dat dit ook kan zonder ouders*

5.2 Vergelijking met vorig onderzoek

Een andere manier om naar de gesignaleerde afname van ouderparticipatie te kijken is het vergelijken van de onderzoeksresultaten met die van het eerdere onderzoek uit 1993 (van der Meer & Mettes).

Bij die vergelijking valt in de eerste plaats op dat er geen sprake is van afname van het totaal aantal ouders dat betrokken is bij ouderparticipatie. In beide onderzoeken is de vraag gesteld hoeveel ouders er totaal betrokken zijn bij de verschillende activiteiten in een schooljaar. In 1993 schatten de directeuren het aantal actieve ouders voor hun school op 52. In 2003 kwamen zij iets hoger uit met 58 actieve ouders per schooljaar.

Hoewel er gemiddeld meer ouders per school participeren dan 10 jaar geleden, besteden die ouders samen minder tijd. Het totaal aantal uren dat werd gestoken in activiteiten op school bedroeg toen iets meer dan 1100 uur, naar schatting van de directeuren. Hierin zijn hand- en spandiensten, onderwijsondersteunende activiteiten en les-hulp bij elkaar genomen.

De huidige schatting bedraagt 700 uur. Dat is ongeveer 64% van de 1100 uur die uit het onderzoek in 1993 naar voren kwamen. Opvallend is daarbij de veel lagere schatting voor les-hulp in en rond de klas. Dit lijkt te zijn teruggelopen van ongeveer 389 uur per jaar tot 143 uur per jaar, een vermindering tot 37%. Bij de hand- en spandiensten en onderwijsondersteuning buiten de klas is de afname geringer.

Tabel 10. Geschat aantal bestede uren in 1993 en 2003

	hand- en spandiensten	ondersteuning buiten de klas	hulp tijdens lessen
1993	536	191	389
2003	390	165	143
t.o.v. 1993	73%	86%	37%

Bijna de helft van de directeuren geeft aan dat de school actiever ouders is gaan werven, bovendien biedt de helft van de scholen de ouders ook meer begeleiding. Al met al lijken scholen met dit actievere beleid er inderdaad in te slagen meer ouders te betrekken bij activiteiten op school. Niettemin besteden deze ouders samen aanzienlijk minder tijd aan de verschillende activiteiten dan tien jaar geleden.

5.3 Verband met betaald werk

De groep (zeer) actieve ouders die de vragenlijst heeft meegekregen en ingevuld, bestaat voor het grootste deel uit vrouwen. Deze vrouwen besteden bovendien aanzienlijk meer tijd op school dan de actieve mannen: 81 uur tegenover 46 uur. Maar ook binnen de groep vrouwen zijn er grote verschillen tussen vrouwen mét en vrouwen zonder betaalde baan. Hoe omvangrijker de baan, hoe minder tijd vrouwen actief zijn op school.

Voor mannen konden we de vergelijking niet maken aangezien 90% van de mannelijke respondenten een baan heeft van meer dan 24 uur. Opvallend is wel dat naarmate vrouwen een omvangrijker baan hebben, zij -evenals mannen- juist relatief vaker actief zijn in de medezeg-

genschapsraad. Een mogelijke verklaring daarvoor is dat de activiteiten voor de MR zich gemakkelijker in de avonduren laten uitvoeren.

Tabel 11. Schatting tijdsbesteding voor mannen en drie groepen vrouwen.

aantal uren per jaar ouderparticipatie	vrouwen			mannen
	geen baan n=241	max. 24 uur n=195	> 24 uur n=67	n=83
vergaderingen medezeggenschapsraad	2	4	8	11
vergaderingen ouderraad	8	9	8	5
geschatte tijdsbesteding aan hand- en spandiensten	43	39	27	18
geschatte tijdsbesteding aan onderwijsondersteuning	15	11	10	7
geschatte tijdsbesteding aan leshulp	19	14	9	4
totaal	87	78	62	46

Samenvattend lijkt het erop dat de toenemende deelname van vrouwen aan het arbeidsproces consequenties heeft voor de ouderparticipatie: vrouwen die meer werken nemen minder vaak deel aan activiteiten op de school, degenen die dat wel doen besteden minder tijd.

Bemensing van de medezeggenschapsraad lijkt geen gevaar te lopen: vrouwen met een omvangrijke baan, kiezen evenals mannen relatief vaak voor de medezeggenschapsraad. In hoeverre deelname aan de ouderraad zal teruglopen, valt te bezien. Vrouwen met een relatief grote baan lijken eerder te schrappen in het aantal uren dat zij besteden voor hand- en spandiensten, onderwijsondersteuning of leshulp dan dat zij afzien van lidmaatschap van de ouderraad. Overigens komen in het onderzoek maar heel weinig vrouwen voor die voor meer dan 32 uur betaald werk verrichten, waar dat voor 80% van de mannen wél het geval is.

6. Aandachtspunten voor het stimuleren van ouderparticipatie

6.1 Tips

Op basis van de uitkomsten van het onderzoek kunnen we een aantal tips formuleren voor scholen en ouderraden die de komende jaren willen zorgen voor (nog) meer actieve betrokkenheid van ouders op hun school.

1. Tijdgebrek bij ouders vraagt om goede planning en werving

Aangezien de ouders steeds krapper in hun tijd komen te zitten, wordt een goede planning steeds belangrijker. Wanneer ouders op tijd weten wanneer hun hulp gewenst is, kunnen zij wellicht iets regelen op hun werk, of thuis zodat zij hun handen vrij hebben. Nieuwsbrieven, schoolkranten, en intekenlijsten aan het begin van het schooljaar zijn daarbij handige hulpmiddelen, naast de veel gebruikte methode van het aanspreken van individuele ouders door een leerkracht, of een andere ouder.

Maar ook: als individuele ouders minder tijd hebben, is het belangrijk dat de school op een groter aantal ouders een beroep kan doen. Dus ook een enthousiaste werving wordt nog belangrijker. Voor voorbeeld hiervan vindt u in het volgende hoofdstuk in deze brochure onder het kopje 'Fotopresentatie van ouderactiviteiten, voor nieuwe ouders'. Daarnaast is het misschien de moeite waard na te denken over het inschakelen van andere betrokkenen dan de ouders. De ouderraad die de J/M-prijs 2003 won, heeft het idee van een 'opa en oma-dag' gelanceerd en met succes uitgevoerd. Zo zijn het niet steeds dezelfde ouders op wie de school een beroep doet.

2. Actieve ouders hebben behoefte aan goede informatie en afspraken

Actieve ouders blijken meer behoefte te hebben aan informatie en communicatie dan op veel scholen aanwezig is. Een betere informatie en communicatie leveren misschien wel niet direct meer ouders op, maar zorgen er wel voor dat de ouderparticipatie beter verloopt. Het allerbelangrijkste blijken regels en afspraken in het omgaan met kinderen. Dit is in eerste instantie een zaak van de school zelf. Teamleden realiseren zich vaak niet dat het voor ouders niet altijd duidelijk is wat er van hen wordt verwacht. Verwachtingen, gewoonten en regels zullen expliciet gemaakt moeten worden, met de ouders worden besproken en misschien ook wel op schrift gesteld.

Voor veel onderwerpen bestaan er overigens ook handige informatiebronnen (zie ook de VOO-cassette 'Meer ouders in de school'). Misschien zijn deze bronnen op de meeste scholen wel aanwezig, maar is dat de ouders te weinig bekend. Ook cursussen worden nog relatief weinig gevolgd. Daarnaast is er kennisuitwisseling via internet (www.ouderraden.nl, en: www.kennisnet.nl, voor het hulpouder ABC) mogelijk. Op dit moment bestaat die uitwisseling nog veelal uit losse tips, maar het begin is er.

3. Een slimme aanpak verlicht de taak van de leerkrachten

Op veel scholen lijkt de werving van participerende ouders weinig systematisch te gebeuren, veelal wordt per activiteit bekeken welke ouders het best kunnen worden gevraagd. Van een systematische inventarisatie aan het begin van het jaar van wie wat zou kunnen en willen, is op de meeste scholen (nog) geen sprake. Toch kan bijvoorbeeld een jaarlijkse intekenlijst een goed hulpmiddel zijn bij het werven van de juiste ouders voor de juiste activiteiten. Het voorkomt ook dat scholen steeds weer terugvallen op dezelfde ouders, terwijl ouders die wat meer geneigd zijn aan de zijlijn te blijven staan over het hoofd worden gezien. Maar het bespaart ook de leerkrachten waarschijnlijk veel tijd, wanneer al aan het begin van het schooljaar duidelijk is op welke ouders zij/hij kan rekenen voor een bezoek aan de dierentuin, het school-

reisje, het lezen in niveaugroepjes etc. Iemand moet dan natuurlijk wel de organisatie en verwerking van zo'n intekenlijst op zich nemen, dat kunnen bijvoorbeeld ook leden van de ouderaad zijn. Enkele voorbeelden hiervan (een 'doet-u-mee-boekje' en een 'ouder-netwerk') vindt u in het volgende hoofdstuk in deze brochure.

Het instellen van klassenouders is een andere manier om de organisatie te versterken, en de belasting voor de leerkrachten te verminderen. De klassenouders kunnen als aanspreekpunt dienen voor de grotere groep van ouders die weliswaar bereid zijn incidenteel te participeren, maar niet precies weten wat, wanneer en hoe. Enkele scholen uit het onderzoek hebben er goede ervaringen mee, ook hiervan een voorbeeld in het volgende hoofdstuk.

4. Het contact tussen de school en de ouders is ook op zichzelf doel van ouderparticipatie

Voor een deel van de ouders en directeuren is ouderparticipatie is een deel van hun visie op onderwijs en de filosofie van de school. Die directeuren vulden de zin 'Als er geen ouders op school zouden meewerken ...' bijvoorbeeld aan met zinnen als:

- * ... dan konden wij onze onderwijsvisie: 'niet apart, maar samen', niet verwezenlijken
- * ... dan zou onze school niet meer de open school kunnen zijn die we zijn
- * ... dan is 'actief en pluriform' minder mogelijk
- * ... dan zou de school niet (mogen) bestaan

Vergelijkbare aanvullingen komen ook van ouders:

- * ... dan zijn ouders niet meer betrokken.
- * ... dan mis je de wisselwerking tussen school, ouders en kind.

Voor directeuren en ouders met deze visie op ouderparticipatie gaat het niet zonder meer om 'leuke dingen organiseren voor de kinderen' of om taakverlichting voor de leerkrachten, maar om samen werken aan opvoeding en onderwijs. Een belangrijke vraag zullen school en ouders derhalve eerst moeten beantwoorden: wat is op onze school het belangrijkste doel van ouderparticipatie? Afhankelijk van het antwoord liggen er andere prioriteiten en oplossingen.

6.2 Enkele inspirerende voorbeelden

Wij vroegen aan de actieve ouders en directeuren om tips ter bevordering van de ouderparticipatie. De exacte vraagstelling luidde: "Heeft uw school een bijzonder geslaagde manier om ouders op school in te schakelen?" Waarna de ouders een korte omschrijving van de activiteiten konden geven, plus eventueel hun naam en telefoonnummer zodat wij contact konden opnemen voor meer informatie.

Uit de antwoorden die wij ontvingen, komt naar voren dat de meest gebruikte wervingsvorm de *jaarlijkse inschrijflijs* *ouderactiviteiten* is. Soms wordt zo'n lijst uitgedeeld aan de ouders –via de kinderen– soms voorgelegd tijdens een ouderavond aan het begin van het schooljaar. Verder hangen er regelmatig *inschrijflijs* *bij de groep* wanneer de leerkracht voor een bepaalde activiteit graag ouderhulp wil, en vanzelfsprekend vragen leerkrachten ouders ook wel *persoonlijk*. Bovendien zorgen de activiteiten zelf natuurlijk ook voor betrokkenheid van meer ouders.

Wij zijn in de stapel voorbeelden vervolgens op zoek gegaan naar wat minder gangbare, maar mogelijk wel goed uitvoerbare aanvullende ideeën en kregen onder meer de volgende reacties:

1. werken met klassenouders
2. werken met weekbrieven
3. doet-u-mee-boekje

4. informatie-avonden/ochtenden
 - a. werken met thema-avonden
 - b. workshop ouders om contact met leerkrachten hechter te maken
 - c. twee keer per jaar kennismakingsochtend voor nieuwe ouders, met fotopresentatie van ouderactiviteiten
5. actieve ouderraad en/of medezeggenschapsraad
6. positieve invloed van inzet en enthousiasme teamleden/directie
7. ouders werven ouders
8. database 'ouder-netwerk'

Met enkele ouders en/of scholen zijn telefonische interviews gehouden om wat meer concrete informatie te verzamelen. Op basis daarvan geven we hieronder enkele korte beschrijvingen van ideeën voor ouderparticipatie die andere ouders en scholen mogelijk kunnen inspireren.

6.2.1 Klassenouders

Interview met Carla Lommerlaars, ouder van 'De Tovercirkel' in Hoofddorp. *"Er wordt een klassenouder gevraagd. Deze regelt alle hulp die nodig is bij bijzondere activiteiten."*

Werving

Aan het begin van het schooljaar krijgen bij ons op school alle ouders een brief met het verzoek klas-ouder te worden. Er wordt niet geselecteerd, en als er meerdere ouders zich aanmelden, dan stemmen de kinderen. Die situatie komt niet zo vaak voor. Sinds vorig jaar wordt het klassenouderschap ook in duo's vervuld, omdat dat voor werkende ouders wat beter te combineren is met hun andere bezigheden.

Werkzaamheden

De taak van de klassenmoeders, want het zijn toch vrijwel altijd moeders, is het assisteren bij allerlei activiteiten in/buiten/rond de klas: organisatie van het sinterklaasfeest, cadeautjes/surprises verzorgen, helpen met het uitdelen en klaarzetten van eten en drinken, aanwezigheid tijdens zulke speciale activiteiten. De klassenmoeders zorgen ook dat het kerstdiner -dat door de kinderen wordt samengesteld- er komt: boodschappen doen, eten klaarmaken, andere ouders vragen iets te doen. De klassenmoeders doen geen onderwijsondersteunende activiteiten. Hoewel.... sommigen helpen wel weer bij de uitleen van boeken uit de schoolbibliotheek. Verder is een belangrijke taak van klassenouders om voor de momenten dat er meer hulp nodig is -uitstapjes e.d. - andere ouders te benaderen om mee te doen. Alle klassenouders zijn -automatisch- ook lid van de ouderraad. Daarnaast zijn er op school nog allerlei commissies (sportcommissie etc.), en daarin zitten trouwens ook veel ouders die klassenouder zijn. Wat vanwege de terugkoppeling naar de ouderraad wel erg praktisch is.

Geen selectiecriteria of richtlijnen

Op persoonlijkheid of contact met de leerkracht van de klassenouders wordt eigenlijk niet gelet. Als je je aanmeldt, word je het, ook al denk ik dat niet echt iedereen geschikt is als klassenouder. In principe geef je je op voor een jaar. Als je daarna wilt stoppen, dan kun je dat doen. Het komt natuurlijk ook regelmatig voor dat je het volgend jaar wel opnieuw wordt benaderd. Ik heb daarin dit jaar toegestemd, onder de voorwaarde van een duo-partner, omdat ik anders zag aankomen dat het mij teveel tijd zou gaan kosten. Mijn zoon zit in groep 8, dus dat betekent met name in het voorjaar een heel drukke periode met de werkweek en de afscheidsmusical! Dat zou ik naast mijn werk niet in mijn eentje voor elkaar krijgen.

De ene ouder is leuker als klassenouder dan de ander, sommige ouders hebben wat meer ervaring en organiseren dan ook hele leuke dingen. Dat zie je van elkaar, en dat brengt anderen dan weer op ideeën. Er is verder geen georganiseerd overleg tussen de klassenouders onderling. In de vergaderingen van de ouderraad spreek je elkaar natuurlijk vanzelf, en verder zijn er individuele en incidentele contacten. De school zelf doet weinig meer dan het sturen van de brief aan het begin van het jaar. In die brief staat beschreven wat de werkzaamheden van de klassenouder zo ongeveer inhouden, en wordt ouders die geïnteresseerd zijn gevraagd zich op te geven. Er zijn verder geen richtlijnen of afspraken.

Aanspreekpunt

Voor mezelf vind ik het leuk om klassenouder te zijn omdat je intensief contact hebt met de leerkracht van je eigen kind. Je komt speciaal voor overleg naar de school. Vooral in de bovenbouw is dat contact anders veel minder omdat je je kind niet meer naar school brengt of ophaalt. Een voordeel vind ik ook dat je via het klassenouderschap meer, gemakkelijker contact hebt met de schoolleiding en meer inzicht in wat er allemaal speelt op school.

Verder ben je als klassenouder aanspreekpunt voor andere ouders in de klas. Als er problemen zijn rond een leerkracht bijvoorbeeld, dan ben je als klassenouder het aanspreekpunt, en kun je natuurlijk organiseren dat de ouders daar gezamenlijk met de leerkracht of de school over gaan praten. Tot nu toe is het bij mij eigenlijk nog niet voorgekomen dat dat nodig was. De meeste ouders gaan, als er iets is, gewoon rechtstreeks naar de leerkracht zelf. Ik heb ook niet de indruk dat er door het werken met klassenouders minder contact is tussen de leerkracht en de andere ouders.

Tijd

Hoeveel tijd het klassenouderschap kost is vooral afhankelijk van de periode in het jaar: rond de feestdagen in december, en aan het einde van het schooljaar (schoolreis, werkweek, musical) kost het me echt wel dagen. Dan ben je ook veel overdag aanwezig op school in verband met de voorbereiding en begeleiding van activiteiten. Voor de leerkracht is het werken met klassenouders natuurlijk vooral heel praktisch!

6.2.2 Doet-u-mee-boekje

Interview met Ria Storcken, voorzitter van de ouderraad van De Driepas in Echt. '

"Wij hebben goede ervaringen met ons 'Doet-u-mee-boekje'. Hierin staan alle activiteiten vermeld, zo mogelijk met datum en tijdstippen. Er zit een invulformulier bij. Op deze manier zijn alle ouders op de hoogte en heeft iedereen de kans zich aan te melden."

Eén A-4tje met alle activiteiten

Een aantal mensen uit de ouderraad, de secretaris en de voorzitter, verzorgen het 'doet-u-mee-boekje'. De school corrigeert het overzicht en vult het eventueel aan. Op één A-4tje staan alle activiteiten genoemd waarbij ouders nodig zijn. Dat zijn bijvoorbeeld: de afsluitdagen. Elke laatste dag voor een vakantie wordt er een bijzondere activiteit georganiseerd. De ouders die willen helpen of meedenken kunnen zich daarvoor opgeven. Verder vragen we ouders voor het lezen, de sportdag, de poetsdag die we één keer per jaar houden, voor schoolreisjes en onderbouwuitstapjes, bij de voorbereiding voor het sinterklaasfeest en als knutselhulp of afwashulp. Er zijn computerouders nodig in onderbouw, en ouders die meehelpten bij het decoratieproject in hal, bij het rekenen in groep 2. Dit jaar is er voor het eerst ook een groep ouders gevormd die reparatieklussen op school willen doen. Daarnaast zijn er natuurlijk de standaarddingen zoals de ouderraad. De MR staat bewust niet op de lijst. Die geeft eerst uitleg over wat ze doen, en vraagt nieuwe leden op het moment dat het nodig is. Maar dat was dit jaar niet het geval.

Jaarkalender

Ouders kunnen aangeven op welke dag ze kunnen. Ook kunnen ze aangeven of ze direct kunnen, of eerst gebeld moeten worden. Verder vragen we welk van de ouders we kunnen benaderen, en bij welk kind (bijv. bij schoolreisjes: pa bij kind 1, ma bij kind 2).

Bij de activiteiten staat zoveel mogelijk al vermeld op welke dag (Sinterklaas dit jaar een dag eerder), op welke tijden of dagdelen ze plaatsvinden. De ouders kunnen aangeven of ze dan kunnen, en verder gebeurt dat meestal in overleg met de docent. Bijvoorbeeld het lezen op is dinsdag- en donderdagochtend. Bij poetsen en afwassen geven ouders zelf aan op welke dag zij kunnen. We hebben op de lijst dan ook al voorgedrukt: ma/di/wo/do/vr + ochtend/middag). Veel ouders geven overigens aan: u kunt mij altijd bellen!

Dit jaar hebben we in de informatiebrief op de achterkant voor het eerst ook opgenomen dat ouderhulp gewenst is zónder broertjes of zusjes. Dat leidde namelijk af en toe tot problemen: soms is het hinderlijk en onrustig, en bij uitstapjes moet voor een kind soms ook extra intree worden betaald.

Gescheiden ouders

Het 'doet-u-mee-boekje' gaat mee op donderdag in de eerste lesweek na de zomervakantie, met alle gezinsoudsten. Het verzoek aan de ouders is om de ingevulde lijst op maandag of dinsdag weer mee te nemen naar school. we hebben bewust gekozen voor een korte termijn dan blijft het niet zo lang liggen. Bovendien sturen we de lijst per post aan alle gescheiden 'vaders'. Dat is ook een tip aan andere ouderraden, want daarover hebben we afgelopen jaar klachten gehad. Als ouders de lijst niet invullen, dan niet. Er wordt verder niet nog nagevraagd of aangedrongen. Zij worden dan ook niet benaderd/hebben ook geen kans meer/ om mee te helpen bij de activiteiten, tenzij er extra hulp nodig is en er een aparte brief uitgaat.

Bij nieuwe leerlingen in groep 1 gaan de leerkrachten altijd op kennismakingsbezoek. Zij nemen dan de lijst mee voor de nieuwe ouders.

Excel-programma en mappen

De ingevulde formulieren worden ingevoerd in een Excel-programma en per activiteit uitgedraaid. Verder zit het bestand op school in het netwerk. Dit jaar is dat invoeren gedaan door de voorzitter van de ouderraad, het is in elk geval altijd iemand uit de ouderraad die dag doet. Alle teamleden kunnen van het bestand gebruikmaken, mits ze met de computer kunnen omgaan. Degenen die dat minder goed kunnen vragen het wel aan een collega. Verder ligt er ook een map met van alle activiteiten een uitdraai.

Er is wel een "nadeel". De docenten op de dislocatie zijn niet aangesloten op het netwerk en vergeten dan ook ouders die zich hebben opgegeven te benaderen. Maar het is nu het 3^e jaar dat we met deze lijst werken, misschien went het nog wel. Nu moeten ze er alleen nog vaak eraan worden herinnerd. Een ander nadeel is dat ouders soms zeggen dat zij zich wel hebben opgegeven, maar dat het niet in de computer staat. De formulieren worden dan door ons ook zeer zorgvuldig bewaard.

Tijdwinst

Het belangrijkste doel is: beperking van de hoeveelheid papier en briefjes die de kinderen mee naar huis krijgen. Ook voor de leerkrachten scheelt het veel werk wanneer zij niet telkens een nieuw briefje hoeven te maken, uitdelen en weer innemen etc.

Het maken van de lijst kost eigenlijk niet zoveel tijd. De eerste keer was het in zo'n drie uur klaar, daarna kun je hem eigenlijk elk jaar opnieuw gebruiken. Dan kost het aanvullen maar 10 minuten. Het verwerken is meer werk. Dat heeft mij dit jaar toch wel ongeveer een hele dag gekost. Het bijhouden is een kwestie van af en toe een paar minuten. Het grote voordeel is de overzichtelijkheid. Alles verloopt daarna erg gemakkelijk. De docenten gebruiken het overzicht nu ook echt uit zichzelf. Dat levert dan opmerkingen op als: "Oh sinterklaas staat er al in, wat fijn!"

6.2.3 Informatieavonden/-ochtenden van de ouderraad

Interview met Sylvia Groenewegen, ouderraadslid van "Samen Eén in Aalsmeer.

"Twee keer per jaar organiseren wij een kennismakingsochtend voor de nieuwe ouders op school met een diapresentatie van de ouderactiviteiten."

Kennismakingsochtend voor nieuwe ouders

De ouderraad organiseert twee keer per jaar een kennismakingsochtend voor nieuwe ouders. We beginnen dan meteen om half negen, en het duurt ongeveer een uurtje. Gemiddeld komen er per keer zo'n 10 ouders.

Eerst krijgen de ouders koffie en thee. Dan beginnen we met onszelf (de ouderraadsleden) voor te stellen. Er zijn in elk geval altijd minstens drie leden van de ouderraad aanwezig. Daarna vragen we de ouders om ook zichzelf voor te stellen aan elkaar. Vervolgens houden we een inleiding over de activiteiten van de ouderraad: wat wij organiseren, en met welk doel. En daarbij laten we (digitale) foto's zien waarop je ouders bezig ziet met die activiteiten. Bij die foto's komen er altijd wel vragen los. De bedoeling van de kennismakingsochtenden is op een informele manier te laten zien wat de mogelijkheden voor ouders zijn om mee te helpen op school. Onze boodschap is vooral: het is leuk als je meedoet. We willen niet verplichtend zijn, van je moet hier in en daar in, maar gewoon laten zien wat er allemaal gebeurt. Bovendien weten de nieuwe ouders zo wie wij zijn, en kunnen ze ons gemakkelijk benaderen als er vragen zijn. En verder leren de nieuwe ouders op zo'n ochtend ook elkaar een beetje kennen.

Dia-presentatie

Er zijn veel ouders actief op de school. We hebben vind ik best een fanatieke groep en de school vindt dat ook prettig, want op die manier kunnen zij veel meer leuke dingen organiseren. Tijdens de kennismakingsochtend laten we zien welke activiteiten er allemaal plaatsvinden..

* Er zijn activiteiten die door de klas, en de leerkracht worden georganiseerd.

* Er zijn commissies van de ouderraad die activiteiten organiseren. Per commissie is er altijd iemand die als aanspreekpunt fungeert, en de nieuwe ouders krijgen een lijst met de telefoonnummers mee, zodat zij ook beter op de hoogte zijn van aan wie je wat moet/kunt vragen, en gemakkelijker hun weg kunnen vinden in de school.

Overigens komt het idee van de kennismakingsochtenden (inclusief een diapresentatie) voort uit een cursus die de ouderraadsleden bij de VOO hebben gevolgd!

Contacten tussen ouderraad en team

De kennismakingsochtenden worden in principe door de ouderraad georganiseerd. Een enkele keer is er wel een leerkracht aanwezig. De laatste keer heeft zij bijvoorbeeld ook wat tips gegeven over de presentatie. De meeste ouders in de ouderraad hebben kinderen in de bovenbouw, vandaar dat er ook in de presentatie daar een sterke nadruk op lag. De nieuwe ouders hebben vooral toch kinderen in de onderbouw, aan activiteiten in de jongere groepen zullen we een volgende keer nog wat meer aandacht besteden.

Er zit in de ouderraad zit één vaste leerkracht (al minstens drie jaar), en zij neemt telkens een van haar collega's mee naar de vergaderingen, zodat alle teamleden ook de ouderraadsleden/activiteiten leren kennen. Bovendien is er altijd iemand van de medezeggenschapsraad aanwezig. De voorzitter van de ouderraad overlegt vooraf -op de dag van de ouderraadvergadering- altijd met de directeur (zodat iedereen van elkaar weet waar we mee bezig zijn). Bijvoorbeeld leesouders krijgen bovendien uitgebreide informatie van een van de leerkrachten. Er is een schoolreiscommissie waarin twee leerkrachten en zes ouders zitten enzovoort. In iedere commissie zit in elk geval altijd een leerkracht.

De ouderparticipatie functioneert aardig goed op deze manier, vind ik. Wel is mijn ervaring dat je toch hard moet trekken aan mensen om te komen helpen. Het lijkt moeilijker te worden doordat mensen minder tijd hebben naast hun werk, maar of er echt iets verandert aan de inzet van ouders op school, dat kan ik niet goed inschatten, want zo lang loop ik ook nog niet mee. Ik zit net twee jaar in de ouderraad nu.

6.2.4 Een database: oudernetwerk

Interview met de heer Keinemans, directeur van basisschool de Bussel in Oss.

"Wij maken gebruik van een ouder-netwerk, een database waarin staat wat ouders willen en kunnen."

Intekenlijst

Op de Bussel werken we met een heel eenvoudig systeem. Aan het begin van het jaar krijgen alle ouders een intekenlijst voorgelegd voor de bestaande werkgroepen/activiteiten. Bovendien is er een ouder-netwerk. Op de intekenlijst staan namelijk niet alleen de bestaande werkgroepen en activiteiten vermeld, maar is ook een vraag opgenomen over wat ouders allemaal kunnen of willen doen. Het is handig om als school te weten welke 'deskundigheden' je zoal in huis hebt. Misschien is er wel een grafisch ontwerper/ster bij die de schoolkrant zou kunnen/willen lay outen, of een fotograaf, een computerprogrammeur, een deskundige op het gebied van lezen, een pianiste, een ervaren fondsenwerver, een ouder met een PABO-diploma die wel wil invallen enzovoort. Zo hebben we bijvoorbeeld onlangs de speelplaats opgeknapt, omdat er een groep ouders bleek te zijn die in die sfeer allerlei dingen "kennen en kunnen". We wisten vooraf niet eens dat we de daarvoor benodigde ervaring en bereidheid 'in huis' hadden.

Op basis van dit ouder-netwerk is het voor de school mogelijk selectief ouders te benaderen voor bepaalde activiteiten.

Computer

De resultaten van beide lijsten worden in de computer opgenomen, volgens dezelfde indeling: werkgroepen en ouder-netwerk. Er zijn bijvoorbeeld werkgroepen voor sint, kerst, carnaval, de jaarlijkse Busselfair, sport en spel en noem maar op. Allerlei activiteiten die je op veel scholen tegenkomt. Daarnaast heb je een handig overzicht van alle capaciteiten die je in je school hebt, en die je ook nog zou kunnen aanboren. De map met de overzichten staat op school en kan gebruikt worden door de leerkrachten en de ouders uit de ouderraad. Aan de privacy van dit soort gegevens tillen we verder niet zo zwaar. De mensen kunnen er zelf voor kiezen wat en of ze zich opgeven, ze zijn het verder niet verplicht.

Efficiënt en overzichtelijk

Het kost eigenlijk niet zoveel tijd om zo'n database te maken. Als je de opzet hebt gemaakt voor een intekenbrief, dan is dat al bijna ook de opzet voor een database. Onze administratieve kracht voert de gegevens in en houdt het bestand. Het grote voordeel is dat je in één klap alle mensen op een rij hebt staan, en dat je precies weet wie waaraan deelneemt.

Literatuur

OC&W (1996). *Samen school maken. Werkboek scholen en ouders*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Den Haag: SDU.

Meer, T. van der & M. Mettes. Ouderparticipatie in het openbaar onderwijs. Onderzoeksverslag naar aard en omvang. Kaderreeks 32. Almere: VOO.